

BOLIVIA A

AYMARA-INDIANERNE PÅ HØJSLETTEN I BOLIVIA Kultur, tro og politik

*v/ Annie Oehlerich de Zurita og Edwin Zurita
1995*

Revideret med nyt materiale fra Ulla Stilling Pedersen, 2012

Seneste opdatering: August 2017

Man kan hente den nyeste version af denne samlingstekst og en liste over samlingens genstande på unescosamlingerne.dk

Indhold

Introduktion	2
Lærervejledning	4
Om Indianer-kultur i Bolivia	5
Litteraturhenvisninger	20

Introduktion

UNESCO Samlingerne fra Bolivia består af 4 forskellige samlinger, der kan bruges hver for sig eller indgå i et samlet undervisningsforløb.

De 4 samlinger er:

- Bolivia A om Aymara-indianerne på højsletten.
- Bolivia B om Quechua-indianerne i dalområderne.
- Bolivia C om musikkulturen i Bolivia.
- Bolivia D om Guarani-indianerne i lavlandet.

Denne samling er Bolivia A: Aymaraindianerne på højsletten.

Bolivia A består af:

3 kasser med ca. 175 genstande, fordelt på flg. emnegrupper:

- Husholdningsgenstande
- Landbrug
- Gadehandel
- Beklædning
- Mad
- Skolemateriale
- Religion
- Hygiejne og personlig pleje
- Medicin og stimulanser
- Legetøj
- Plakater, aviser m.m.
- Dansk litteratur om Bolivia.
- Politisk kultur – dette emne er tilføjet samlingen af Ulla Stilling Pedersen i 2012. Undervisningsmaterialet, som præsenterer mere om dette emne og blandt andet en række forslag til opgaver i undervisningen, er rettet mod de ældre skoleklasser og gymnasier. Det kan tilgås på www.unescosamlingerne.dk/bolivia

Plancher og fotostater af aymara-indianerne fra det lokale marked, plakater til skolebrug samt politiske plakater. De er placeret i kasse 3, og teksterne der hører til, findes i slutningen af genstandslisten i et særskilt afsnit (i lånermappen eller unescosamlingerne.dk).

Lånermappe med:

2 diasserier med billedtekster

1. Bredt om dagliglivet på højsletten, 71 billeder.
2. Identitet, 23 billeder.

Samlingstekst – nærværende tekstsamling med baggrundstekster og forslag til undervisningen.

Genstandsliste

Dragtanvisninger og madopskrifter

Genstandene er indsamlet af Annie Oehlerich de Zurita og Edwin Julio Zeballos Zurita under et 6 måneders ophold i Bolivia 1994. Tekstmaterialet er udarbejdet i 1994/1995 af indsamlerne. Tak til Peter Friis Nielsen, Knud Ove Mandrup og Ejnar Larsen for udlån af enkelte dias. Resten er taget af Annie Oehlerich de Zurita og Edwin Julio Zeballos Zurita. Copyright UNESCO Samlingerne, Annie Oehlerich de Zurita og Edwin Julio Zeballos Zurita.

Antropolog og journalist Ulla Stilling Pedersen var i 2011 på fire måneders feltarbejde i Bolivia, hvor hun havde fokus på lokal forståelse af medborgerskab, demokratipraksis og demonstrationskultur. Som en del af sine antropologiske studier har hun fulgt et undervisningsforløb i politisk ledelse og medborgerskab i en aymara-indiansk kvindeorganisation i El Alto - en slumby, der ligger i forlængelse af hovedstaden La Paz. Under feltarbejdet har Ulla Stilling Pedersen desuden fotograferet og indsamlet en række genstande til Moesgård Museums samling, Bolivia A.

Efterfølgende har hun udarbejdet undervisningsmateriale under temaerne:

- Baggrund - Bolivia og aymara
- En genstand fortæller
- Medborgerskab på skoleskemaet
- Til demonstration i La Paz

som kan tilgås på via www.unescosamlingerne.dk/bolivia

Ideen med dette, samt de nye genstande i samlingen, er at overføre undervisning i politisk medborgerskab til danske skoleelever, så de får den samme træning og samtidig kan diskutere hvad politik, demokrati, rettigheder og lignende betyder i henholdsvis Bolivia og Danmark.

Lærervejledning

v/ Annie Oehlerich 1995

Materialet til UNESCO-samlingerne blev indsamlet i Bolivia 1993/1994. Baggrunden for indsamlingen er dels Edwins indfødte kendskab, samt mine mange års arbejde og studier af indianere i Bolivia. Edwin, er sproglærer, født i Siglo XX, Potosi, Bolivia ud af quechuafamilie. Siden 1985 har han boet i København. Selv er jeg antropolog og har siden 1976 boet ca. 4 år i Bolivia og Peru, hvor jeg bl.a. har lavet feltarbejde om aymara- og quechuaindianernes sundhedsbegreb, tro og kultur. Sidste år opholdt hele familien sig (2 voksne og 2 børn under skolealderen) 7 måneder i Bolivia for at lave indsamlingen.

Vores ønske var at præcisere, hvor mangfoldig indianernes kultur er, og hvor forskellige mennesker der er tale om. Ordet indianer bruges i flæng om alle indfødte folkeslag i Amerika. I virkeligheden er der tale om mange forskellige etniske grupper, med hver deres sprog og egenart. Grupperne kalder ikke sig selv for indianere, de hedder quechua, mayaer, aymara o.s.v. Bolivia er det land i Latinamerika, hvor der bor flest indianere, men det at være indianer er et vidt begreb, som ikke engang indianerne selv altid ved, hvad er.

Med samlingen her har vi forsøgt at fange ændringsprocesserne i samfundet og vist hvilke identitetsproblemer, der opstår efter 500 års undertrykkelse. Indianerne bor ikke længere i aflukkede landsbyfællesskaber i bjergene, de er en del af den moderne nation, Bolivia. Størstedelen arbejder som bønder, men må søge ind til byerne i perioder for at klare sig. Her kæmper alle for at overleve. Som storbyindianer indgår de i nye sammenhænge både arbejdsmæssigt og kulturelt. Ændringerne breder sig som ringe i vandet. Den vestlige indflydelse er stor og truer til tider med at ødelægge den traditionelle kultur. Om man så er mest ægte, som traditionel indianer eller som moderne storbyindianer, er et spørgsmål, der står åbent.

Samlingens opbygning

Boliviasamling A beskriver aymaraindianerne på højsletten i Bolivia. Gennem genstande, diasserier og tekstmateriale belyses deres kultur, tro, hverdag som bønder eller i byen, klædedragternes betydning for kulturel identitet, erhverv, undervisningsmuligheder og familie.

Anvendelse af samlingen

De mange genstande er selvfølgelig beregnet på at inddrage eleverne aktivt i undervisningen. Enten i form af udstilling eller ved at eleverne direkte bruger tingene som i Bolivia. Ved hjælp af de medfølgende tekster, plancher og dias kan man belyse emnerne nærmere og tage fat i problemstillinger omkring indianerne.

*Kvinden der røgter
og spinder og ammer
og synger på een gang
ved ikke hvad klokken er.
Tid
forstår hun sig på.*

Om Indianer-kultur i Bolivia

Annie Oehlerich 1995

Introduktion

Gennem årtusinder af år har der levet mennesker i Andesbjergene i Bolivia. Vi kalder dem for indianere, og vi slår dem i hartkorn med de store civilisationer, der lever i resten af Amerika. Men ordet indianer er den betegnelse søfareren Columbus gav menneskene, da han troede søvejen til Indien var fundet. Den misforståede titel har hængt ved dem siden, som en forudåelse fra svundne tider, om den triste skæbne, indianerne var underlagt. Død, trældom, krig, fattigdom, 500 års undertrykkelse og negligering af deres kulturelle værdier. Indbyggerne i Amerika er ligeså forskellige, som vi er det i Europa. Området spænder fra urskov til storbyer, strande, ørken og bjergkæder med regnskovsjægere, nomader, bjergbønder, tiggere og advokater, Azetekere, Mayaer, Quechuaer, Aymara, alt efter hvilket folk de stammer fra. Ligesom vi andre er danskere, svenskere eller hollændere. Indianer er et skældsord i Latinamerika, en ed de rige slynger ud, når de fattige bjergbønder drager til byen og håbløst slår sig ned på hovedstædernes bjergsider, som et åbent et sår i vores samvittighed.

Fra Chile i syd til Ecuador i nord strækker Andesbjergkæden sig. I dens folder levede mange små befolkningsgrupper, der alle som én blev besejret og underlagt de krigeriske inkaer, der erobrede Andesbjergkæden et par århundrede inden spanierne fik samme ide. Kun et folk forstod at bevare deres oprindelige sprog og levevis, det var collaerne fra højsletten i det nuværende Bolivia. Igen og igen kæmpede de mod overmagten, først mod inkaerne, siden skulder ved skulder inka og colla i mellem, sammen mod den spanske svindehyrde Pizarro. Da de skæggede spanierne kom ridende i bjergene, troede collaerne og inkaerne, at de var guder. De behandlede dem gavmildt og gæstfrit, men blev snydt og bedraget. Den højeste inka, som var solens søn, blev taget til fange, folket græd og gav alle deres guldsmykker i løsesum. Spanierne beholdt guldet og tog inkaens liv med i købet.

Dét har de til fælles i dag, smerten over at være taget i de rå røveres vold, nedtrampet, erobret og forkastet som folk. Splittet og forsømt har de gennem århundredes lidelser på trods bevaret deres kulturers forskellighed. Kolonimagten forbød deres tro, klædedragt og sange. Gennem kongelige gesandter, europæiske

lykkerejsende og Guds udvalgte fik de ridset ind i deres hud, at de var indianere, et kulturløst folk, der intet var værd som mennesker. Og alligevel formåede de at bevare så mange kulturelle træk intakte i det skjulte. Langsomt, ganske langsomt vinder den etniske stolthed frem. Den oprindelige befolkning er atter ved at rejse sig, deres store videnskaber, verdensanskuelser, enestående håndværk og mangfoldige sprog bliver igen tillagt værdighed. Men ordet indianer forsoner de sig aldrig med.

Kampen mod overmagten har været lang, hvor integreret gengives fint gennem Kharisirimytten. Kharisiri er en hvid mand, med skæg og kappe samt en stor bredskygget hat. Han vandrer omkring i de måneløse nætter og overfalder folk - især rejsende - som opholder sig på øde steder. Han bærer en lille kasse omkring halsen, hvori han har et magisk pulver, som han kaster efter folk, for at de kan falde i søvn. I bæltet bærer han på et stort sværd, som han skærer fedtet af med. Han venter altid til offeret sover og skærer så i siden, for at komme ind til kroppens fedtdepoter. Indianernes fedt sælges til den katolske biskop, som bruger det til at lave den hellige olie af, eller det blandes i kirkeklokkernes bronzelegering. Jo mere menneskefedt desto bedre klang. Derfor synes indianerne at klokkerne jamrer. Da de fantastiske flyvemaskiner indtog verden, mente man også, at de fungerede via menneskefedt. I dag er man overbevist om, at fedtet bliver brugt til at lave atombomber af eller til at lave dyre parfumerede sæber til overklassen. Myten følger så at sige med tiden.

Kharisiri er blevet til et symbol på den indianske kamp imod den imperialistiske udbytning. Koloniherrødmødet blev bestemmende både for den senere økonomiske udvikling i landet, hvor Bolivia blev reduceret til at være totalt afhængigt af svingningerne på verdensmarkedspriserne, og for formen af udbytning for den indianske befolkning op igennem tiden. Over otte millioner indianere blev dræbt under erobringen, og siden hen har den indianske befolkning lidt store tab og overlast. Myten om Kharisiri er indianernes kulturelle forsvarsmekanisme overfor den hvide hersker. Igennem myten latterliggøres den hvide mand med sit skæg, indianerne er selv skægløse, og påklædning, figuren bliver en parodi på de hvide. En parodi, som ikke kun lever i myterne, men som også udgør et vigtigt element i indianernes danse og musik. Mange af dansene under karnevallet og ved årets andre sociale lejligheder, vidner om et kritisk øje til de hvide. Man parodierer således over erobreren i dansen saya, hvor indianere ifører sig bred hat, pufærmer og støvler og smælder med pisker, imens de i lange rækker symbolsk passerer forbi den store mængde af tilskuere, eller som i dansen doctorcitos, hvor indianere ifører sig høj hat, stok og briller samt pingvinhale, som en parodi på de fremmede hvide læger. Latterliggørelsen af herskeren er en forsvarsmekanisme over for århundrede af fortvivlelse og forsæt udbytning.

Med samlingen her vil vi gerne forsøge, at skære en flis af kulturbarriererne og vise folkenes forskellighed. Vi tør tage ordet indianer i vores mund, for herhjemme tillægges ordet ikke de nedladende egenskaber, som i indianernes egne lande. Der bor ca. 4 millioner indianere i Bolivia i dag, men at være indianer er mange ting. Hvor forskellige befolkningsgrupper, der er tale om, hvilke omvæltninger der sker indianere imellem og hvilke problemer, de har med at finde en indiansk identitet 500 år efter, fortæller samlingen om.

GEOGRAFI OG KLIMA

Bolivia ligger i hjertet af Sydamerika, der hvor Andesbjergkæden bøjer af og breder sig. Det grænser mod nordvest til Peru, mod sydvest til Chile, mod syd til Argentina og mod øst til Paraguay og Brasilien. Det samlede areal udgør 1.098.581 km². Før i tiden havde Bolivia adgang til Stillehavet, men mistede det i Stillehavskrigen år 1879-84. Det tabte havområde er i dag et stort nationalt traume. Landet er præget af store højdeforskelle. Geografisk inddeler man det i tre forskellige klimatiske zoner: dalområdet som udgør ca. 19%, lavlandet på ca. 70% af landets territorium og endelig højlandet som udgør resten. Dalområdet ligger på skråningerne af den østlige bjergkæde i 2-3000 m. højde. Dalene strækker sig fra den østlige Andeskæde mod syd, hvor de ender i høj jungle. Her regner det meget og området kaldes for Bolivias spisekammer. Der dyrkes en lang række tropiske afgrøder, som kakao, sukker, cocoblade, citrusfrugter m.m., - varer som resten af landet forsynes med. Ca. 42% af landets befolkning, bor i dette område, fortrinsvis nybyggere og quechuabønder. Lavlandet er en tropisk regnskov mod nord og syd. I midten ligger store tørre sletter. I regntiden er der kraftige oversvømmelser og ufremkommelige veje. Landbruget er i økonomisk vækst her, og her dyrkes afgrøder som sukker, bomuld, ris, kakao m.m.

I lavlandet bor 20 % af befolkningen, heraf er størstedelen driftige kvægavlere og plantageejere. Højlandet: - befinder sig imellem Andesbjergenes vestlige og østlige bjergkæder, hvor der udspændes en stor højslette i 3-4500 meters højde. Sletten er 800 km lang og 650 km bred og dækker mindre end halvdelen af landets samlede areal. Alligevel har det altid været den tættest befolkede del af landet. Højsletten er et barskt og vindblæst bjerglandskab med en majestætisk ro og skønhed over sig. Midt på sletten ligger Titicacasøen, som udgør grænsen imellem Bolivia og Peru. Den er 171 km lang og op til 64 km bred og den indtager en betydningsfuld plads i landskabet. Områderne omkring søbredden er de mest frugtbare, hvor mere varierede afgrøder dyrkes og husdyrholdene holder til. De højest liggende tinder bruges som græsningssområder til husdyrene. Længs Stillehavskysten og indover det sydamerikanske kontinent løber et stort regnløst bælte på tværs af det sydlige Bolivia og den vestlige Andesbjergkæde. Konsekvensen er, at der kun er regelmæssig nedbør i den nordlige del af altiplanoet.

BEFOLKNING

Bolivia er ca. 20 gange større end Danmark, men der bor kun 7 millioner mennesker i alt. Landet er det tyndest befolkede i Sydamerika. Størstedelen af befolkningen bor på højlandet, i hovedstaden La Paz og i de tilstødende dalområder, som Cochabamba. Spansk er det officielle sprog, men Bolivia er et multikulturelt samfund, med mange forskellige etniske grupper, som hver har eget sprog, deres egen kultur og deres egne traditioner. Over halvdelen af befolkningen taler således et andet sprog end spansk. Ofte lærer indianerne at tale spansk i skolen. De fleste indianere

er flersprogede; aymarabønderne taler således aymara/spansk og mange quechuabønder quechua/spansk. Mange indianere behersker endog tre sprog: aymara/quechua/spansk.

Den største indianske gruppe er quechuaindianerne med ca. 3 millioner indbyggere. Den næststørste er aymaraindianerne med ca. 1 million mennesker. Foruden dem bor der ca. 100-150.000 lavlandsindianere fordelt på ca. 41 stammer. Resten af befolkningen er hvide, fortrinsvis efterkommere af erobrerne, blandet op med store indvandrergrupper fra Italien, Tyskland og Japan, som alle sætter deres præg på det bolivianske samfund.

De mange samfundsgrupper har desværre ikke samme adgang og rettigheder til landets ressourcer. Der eksisterer et kulturelt hierarki, hvor den statusmæssige position i samfundet, er i overensstemmelse med adgangen til de politiske, sociale og økonomiske strukturer i samfundet. Samfundseliten udgøres af immigranter og efterkommere af erobrerne. De har dannet en hvid overklasse primært i byerne, som lever efter et vestligt kulturmønster. Siden kolonitiden har det spanske sprog og vestlige værdier været knyttet til den udøvende magtelite i samfundet, med den følgevirkning at både sproget og de vestlige værdier, er blevet kulturelt dominerende og influerer de andre klasser og etniske grupper i samfundet. Jo længere op af den sociale rangstige, man bevæger sig, desto nærmere kommer man magtens elite og den dominerende vestlige kultur.

Den næste gruppe udgøres af Mestizo, som er efterkommere af spanske erobrere og indianske kvinder. De anses for at være folk med "blandede blodaner", der bærer på en spansk kulturarv, som de ønsker at bibeholde og leve efter. Således ser de op til den herskende klasse og den vestlige kultur.

Den tredje gruppe omfatter de indianere, som har tilpasset sig bykulturen. De drager ind mod byerne eller koloniområderne for at skabe sig en bedre tilværelse. De ønsker at blive integreret i byen og ser det ofte som en strategi, at aflægge den "hæmmende" indianske arv, for at tilstræbe sig det moderne byliv. Den kategori i samfundet, som har laveste status, er de indianere, der lever som traditionelle bønder i bjergene og viderefører den samme kultur og samfundsform, som deres forfædre.

Selvom befolkningen groft kan deles op i fem samfundsmæssige grupper, er der ikke tale om fastlåste kategorier, men om glidende overgange fra at være traditionel indianer til Cholo o.lign. Forskellen giver sig først og fremmest udslag i valget af klædedragt og sprog samt den kulturelle identitet, som man derved giver udtryk for. Jo mere uddannelse f.eks. en cholo får mulighed for, desto mere mestizo vælger han/hun at være. Markedskvinderne i La Paz er cholas - aymarakvinder fra højlandet - der er draget til byen for at sælge deres varer; igennem deres påklædning viser de deres tilhørsforhold, og de bærer store vævede nederdele og bowlerhatte på hovedet. Hvorimod en mestiz-kvinde vil være vestido, dvs. bære en europæisk klædedragt. Der er flere eksempler på familiemedlemmer, som har valgt hver deres kategori. Der er ikke nødvendigvis tale om en økonomisk forskel imellem disse to grupper, men om en gradvis afvikling af en kultur.

HISTORIE

Der har eksisteret højtudviklede agrarsamfund i flere tusinde år på den bolivianske højslette. Tiawanaku-kulturen er det største af disse indianske kulturer. Den havde sit centrum ved Titicacasøens sydlige bred, og bredte sig helt til Stillehavskysten i Peru. Da erobrernes første kronikører rejste rundt i området, stod det store Tiawanakutempel i ruiner, og indianerne forholdte sig tavse om dets brug. Mange mener, at Inkariget bygger på Tiawanaku-kulturen, - det kan være noget af forklaringen på at aymara- og quechua-indianerne har så mange fælles kulturelle lighedstræk.

Omkring 1000-tallet blev Tiawanaku-riket opløst i små enheder, til mindre Colla-kongedømmer, som var en konføderation af små stater. Aymaraernes forfædre havde et vidt udbredt handelsnet og udvekslede deres afgrøder quinoa og chuno med majs og andre frugter, der ikke kunne gro i højderne.

I 1400-tallet blev Collariget, under navnet Collasuyu, indlemmet i det ekspanderende Inkarige, som på sit højeste strakte sig fra Chile i syd til Ecuador i nord. Alle de områder, som blev underlagt inkaen, blev organiseret efter samme model. Man bibeholdt den gamle styreform, men de erobrede skulle stille deres arbejdskraft til rådighed for Inkastaten og de officielle solkulter. Inden for landsbyerne blev jorden delt op i tre områder, de to første blev dyrket kollektivt, men tilhørte henholdsvis staten og præsterne. Udbyttet blev opmagasineret og anvendt til embedsmændenes eller præsternes underhold. Den sidste del af jorden gik til de enkelte bondehushold. Den officielle leder blev inddraget i statens administration, og området blev langsomt quechuiseret. Inkaerne erobrede foruden Collariget også de omkringliggende høje dale. Erobringen var så effektiv at efterkommerne i dag regner sig for at være quechuabønder, - inkaernes efterkommere. Collaerne bibeholdt imidlertid deres eget sprog, haque aru, og i stor udstrækning fungerede de oprindelige kongeslægter som administratorer under inkaerne.

Ved spaniernes ankomst år 1532, overtog de nye erobrere inkaernes administrative organisering, og bønderne blev beskattet af deres afgrøder. Som et led i erobringssfasen blev de omvendt til katolicisme - men under tvang. Med tiden er der opstået en religionsform bestående af indianernes traditionelle religion og den officielle statsreligion.

Området fik en central rolle i den spanske koloni, da de store sølvforekomster i Potosi blev opdaget. Rigdommene flød til moderlandet og konsoliderede Spaniens magt. Sølv fra Bolivia udgjorde en af forudsætningerne for fremvæksten af den europæiske kapitalisme. Indianerne blev tvangsudskrevet til det farlige minearbejde, en udbytning som i realiteten knuste den indfødte befolkning. Syv ud af ti døde af kviksvølvforgiftning i minerne. Man anslår, at befolkningstallet i Inkariget faldt med over otte millioner, (fra ca. 8-12 millioner til en lille million), i løbet af de første 30 år af erobringens første fase. Denne katastrofe skyldtes både sult, mishandlinger, socialt

kaos og de fremmede sygdomme, som indianerne ingen modstandskraft havde overfor.

Traditionen for revolutioner og oprør er lang. Collaerne gjorde modstand allerede mod Inkaerne og siden gang på gang mod det spanske kolonioverherredømme. I 1567 blev den sidste inka, tupac Amaru, henrettet i Cuzco, Peru, som leder af den store modstandsbølge i erobningsfasen.

Indianeroprørerne fortsatte dog stadig. I 1782 ledte Julian Apasa, under dækningsnavnet Tupac Katari, sammen med sin kone Bartolina Sisa, modstandskampen blandt aymaraerne i det nuværende Bolivia. Alle modstandsfolkene blev henrettet efter årelange kampe mod den spanske regeringsmagt, og de er i dag folkehelte for den bolivianske bondebefolkning.

Som det sidste land på det sydamerikanske kontinent blev Bolivia i 1825 uafhængigt. Det blev opkaldt efter befrielseshelten Simon Bolivar, som blev landets første præsident. Republikkens indførelse medførte imidlertid ingen forandringer for den store indianske befolkning. En lille elite, bestående af godsejere og mineejere, styrede sammen med hæren og det spanske borgerskab landet i et jernhårdt greb. Middelklassen stod svagt og oligarkiet gjorde udbytningen værre for indianere, som blev holdt udenfor politisk indflydelse. Stemmeretten var forbeholdt dem, som talte og skrev spansk (en lov som først for nylig blev ændret). Fra at være frie tributpligtige borgere blev indianerne gjort til fæstebønder på storgodserne. Indianere har kæmpet længe imod denne overmagt, og landet har været præget af politisk ustabilitet og social uro; fra 1825 til 1952 fandt der omkring 2000 bondeoprør sted.

Først ved revolutionen i 1952, blev de koloniale feudale strukturer og magtforhold væltet. De nye ændringer betød, at indianerne blev inddraget aktivt i samfundsopbygningen. De fik stemmeret, minerne blev nationaliseret, hæren blev opløst, undervisningen blev gratis og en omfattende jordreform, som afskaffede godsejerne, blev gennemført. Samfundet ændrede sig radikalt, men revolutionen førte ikke til en løsning af landets sociale og økonomiske problemer. Tinminerne var i en elendig forfatning, og Bolivia var afhængig af stormagternes teknologi og kapitaltilførsel. Det gamle oligarki indgik i det nye borgerskab, og USA købte sig ind både i militæret og i den nye overklasse, som manglede national ansvarsfølelse. Et nyt klassesamfund udviklede sig, hvor bondeklassen kom til at stå nederst. Bolivias historie igennem 60'erne, 70'erne og 80'erne udviklede sig til en kamp om revolutionsarven, hvor landet har været stærkt præget af de skiftende militærregeringer, som kuppede sig til magten.

Ved jordreformens gennemførelse organiserede bønderne sig i syndikater for derved lettere at få jorden tilbage. Igennem tiderne fungerede disse organisationer mere eller mindre som magthavernes allierede, men i 1979 dannede aymaraerne et nyt syndikat, Movimiento Revolucionario Tupac Catari, opkaldt efter den indianske frihedshelt. Dette nye syndikat har flere gange vist sin styrke bl.a. i 1979, hvor det i protest mod regeringens økonomiske politik, spærrede vejene totalt, så byerne ikke

modtog madvarer. Aymaraerne har dannet partier og kæmper en kulturel kamp, for genindførelse af tawantinsuyu og de gamle moralske og etiske værdier.

AKTUELLE POLITISKE OG ØKONOMISKE SITUATIONER

Siden 1982 har Bolivia for første gang i sin historie haft en civil regering, som har afløst hinanden ved demokratiske valg. Efter de mange års kaotiske politiske tilstande brød landets økonomi sammen. Under den første demokratiske valgte regering, opstod en hyperinflation på over 8.500 % på årsbasis. Regeringen stoppede inflationen ved en økonomisk hestekur i tæt samarbejde med Verdensbanken. Den neoliberalistiske politik har betydet, at de offentlige udgifter i stærk modstrid med 52-revolutionens idealer, er blevet nedprioriteret. Det internationale fald på tinpriserne betød, at minesektoren blev afnationaliseret, arbejderne fyret og sundheds- og uddannelses-sektorerne decentraliserede samtidig med, at subventioneringen af fødevarer forsvandt. Denne økonomiske politik fortsætter trods bred social uro i form af strejker og stor utilfredshed i middelklassens rækker. Hestekuren har medført store sociale omkostninger for befolkningen: reallønsfald, arbejdsløshed samt en voksende sektor af uformel økonomi. Den illegale handel med kokain er derfor udbredt. Det formodes at eksporten af kokain overgår landets samlede legale eksportindtægter.

Levefoden er faldet, og Bolivia hører stadig til de fattigste lande i Latinamerika. Regeringens økonomiske stramning har betydet en katastrofal forværring af befolkningens sociale og økonomiske situation, som især har ramt samfundets laveste klasser - herunder indianerne. Lav- og højlandsindianerne har i de senere år indgået flere og flere alliancer, men der er stadig alvorlige problemer. Bolivia har mange odds imod sig så som en kæmpe udlandsgæld, stor børnedødelighed, fattigdom og et ineffektivt bureaukrati. Danmark har flere private nødhjælpsorganisationer, som er aktive i Bolivia. Igennem mange år har regeringen herhjemme ydet statslån, og i 1993 blev Bolivia valgt som et af DANIDAS modtagerlande. Fremover vil en stor procentdel af DANIDA-støtten til Bolivia gå til indianerne. Hvilke projekter, der skal have støtte, er endnu ikke afgjort.

Ved det sidste valg i 1993 indgik den valgte præsident Gonzalo Sanchez de Lozada en regeringsalliance med aymaraindianers parti. Victor Hugo Cardenas blev valgt som aymaraindianer og blev derved den første aymaraindianer, som har siddet så tæt på magten. Hans valgperiode sammen med indianeren Rigoberta Menchu, som blev nobelpristager, skabte håb for mange, og det er blevet til en symbolsk sejr for indianerne og den indianske identitet, selvom vicepræsidenten i sit daglige virke befinder sig langt fra deres verden. Over hele Bolivia ses de indianske symboler, som bliver brugt af mange forskellige samfundsgrupper. De er alle en del af en fælles fortid med indianske rødder. Hvornår den enkelte er indianer, klæder sig som indianer og tænker som indianer er spørgsmål med mange svar, som vi håber samlingen kan give.

SAMFUNDET

Indianernes samfundsstruktur er en evig balancegang mellem individ og fællesskab. Den kosmiske verden er en parallel til den verdslige verden. I denne holistiske verdensanskuelse ser mennesket sig selv som et mikrokosmos, der fungerer socialt og fysisk efter de samme principper som i makrokosmos. På aymara oversættes begrebet helbred med *suma jakana*, som betyder at leve værdigt. At være rask er ikke kun ensbetydende med et godt fysisk helbred, det er at kunne gennemføre sine daglige pligter og deltage i det fælles sociale liv i samfundet. Så længe man arbejder, holder man sig rask og rørig. Samfundsnormen bygger på en høj moral, hvor ærlighed og arbejdsomhed er dyder, som sættes højt. Dovenskab opfattes som direkte sygdomsfremkaldende, og kan medføre knuder i kroppens led, ligesom kedsomhed får kroppen til at svulme op. Bare det at være sengeliggende øger risikoen for depressioner og angstneuroser.

Samfundet bygger på *ayllu* strukturen, en jordejende enhed, hvorigennem bøndernes kollektive ejendomsret til et afgrænset geografisk område, stadfæstes. *Ayllu*en har en fælles politisk ledelse, og medlemmerne realiserer forskellige former for kollektivt arbejde. Igennem århundreder har denne samfundsform fungeret beskyttende. *Ayllu*en har været en urokkelig social enhed, der har modstået *inkaerne*, kolonitiden og republikken. Selv den dag i dag fungerer *ayllu*en som en slags autonom stat i det bolivianske samfund, hvor nationalstatens embedsmænd rangerer på række med *ayllu*ens selvvalgte autoriteter.

Ayllu-medlemmerne bor inden for et afgrænset jordområde, som kaldes for *marka*. Jorden distribueres igennem en blanding af individuel og kollektiv ejendomsret og deles op i tre kategorier: Den individuelt ejede jord, som man arver retten til. Dette privatejede område kunne i lang tid ikke sælges ud af *ayllu*en. Med jordreformen fik familierne imidlertid ret til at pantsætte eller sælge jorden frit. Der er derfor gradvist sket en større social differentiering af fattige næsten jordløse bønder, og de velstillede familier i landsbyerne, da de hårdt pressede bønder har set sig nødsaget til at sælge ud af deres jord til de mere velstillede familier eller indgå - strategisk set - gode ægteskaber.

For *aymaraerne* er jorden ensbetydende med friheden, hvorfor mange bønder lader deres slægtninge dyrke jorden for dem (mod andel i afgrøderne), hvis de forlader fællesskabet. I byerne er bønderne ude af de traditionelle systemer og er nødt til at supplere de trange kår med fødevarer hjemmefra. Selv en ringe høst er bedre end intet. Denne stærke følelse af samhørighed med jorden er imidlertid ikke kun af økonomisk karakter, også de mere velstående *aymaramedlemmer*, som er emigreret, bevarer kontakten til deres fødested. De husker landsbyens mærkedage og kommer derfor jævnligt på besøg.

Foruden den individuelle jord har hver familie ret til afgrøderne fra det fælles jordområde. Retten til dette forpligter bønderne til at deltage i fællesskabets forsamlinger og systemer. Den fælles ejede jord, er de højeste områder. Her fungerer den dårligst tænkelige landbrugsmæssige jord som pastorale områder.

Mange højlandsbyer forsøger at klare sig selv ved politisk og økonomisk at danne en fælles front imod omverdenen. Men aymarauniverset er ikke længere et statisk samfund, som kan isolere sig helt mod udefrakommende nye tendenser. Påvirkningen fra det ydre "hvide" samfund ses blandt de yngre. Her er der tale om en gradvis afvikling af kulturen, fordi det især er denne generation, som er tvunget til at migrere til de større byer, for at søge andre indtjeningsmuligheder. De unge bringer nye værdier med sig tilbage, som kan skabe konflikter i lokalsamfundene. Uoverensstemmelserne kommer især til udtryk i sociale og religiøse relationer. De unge har ofte en anden opfattelse af samfundsstrukturene, hvilket giver konflikter omkring ledelsesformerne, idet de vigtigste poster i samfundet traditionelt set, er domineret af de ældste mænd.

Hver landsby udgør en lokalafdeling af det nationale bondesyndikat, hvor landsbyens leder, Mallku, ofte samtidig er generalsekretær i bondesyndikatet. Bondesammenslutningen spiller en stor rolle, og den er meget aktiv rent politisk. Den fungerer som et mindre forum, hvor man tager problemerne omkring agrarproduktionen op. Det kan være alt fra gravning af vandingskanaler, mægling i jordstridigheder og at formulering af landsbyens ønsker og behov overfor de centrale myndigheder.

Bønderne er tæt forbundet i et net af tjenester og modydelse, for i aymarabøndernes verden, eksisterer individet kun i kraft af helheden. Bøndernes økonomi er primært baseret på subsistenslandbrug og kvægavl. De afgrøder, som dyrkes, er oprindelige plantearter, som bønderne har tilpasset højderne: quinoa (*chenopodium quinoa*), oca (*oxalis tuberosa*) papa lisa (*ullucus tuberosus*) og canahua (*chenopodium pellidicaule*). Det er primært kornprodukter, kartofler, rodfrugter, majs og hestebønner, hvoraf kartofflen - med over tre hundrede varianter - er den vigtigste afgrøde, og en dårlig kartoffelhøst kan få katastrofale følger.

Af husdyr holdes enten køer, får, lamaer, høns eller marsvin. Kvægbestanden er den vigtigste. Ofte ejer familierne kun en enkel ko eller to køer, som bruges i markarbejdet. Mælken forarbejdes til oste, som forhandles på markedet. Fårebestanden leverer uld til beklædning, og lamaerne bruges som lastdyr. Høns og marsvin er store delikatesser, æggene sælges eller byttes videre og marsvinene indgår som en rituel gave f.eks. ved bryllup og i visse sygdomsbehandlinger. Bønderne supplerer endvidere med lidt fiskeri i søen, men pga. dårlige fiske- og opbevaringsmuligheder, udgør fiskeriet ikke et vigtigt tilskud til den daglige kost. Bønderne indgår ligeledes i et større markedssystem. Alle landsbyerne er knyttet til hinanden i et større netværk med hver deres markedsdage, som udgør en stor del af indianernes sociale liv.

Samfundet er opbygget omkring et kollektivt værdisystem, hvor man igennem et væld af økonomiske og sociale udvekslingsrelationer, udveksler værdier, som en sikkerhed for den sociale eksistens. Denne interne organisering af landsbyen væver indianerne sammen i et mønster af tjenester og modydelse. De vigtigste af disse kollektive institutioner er: Minka, Mitta og Aina. Minka-Manga er en økonomisk institution, der

kan opfattes som en tilpasset arbejdsmetode til det tidkrævende landbrug i de stenede bjergegne. Det er en form for betalt arbejde, der træder i kraft ved såning og høst. Alle mødes "frivilligt" for at deltage i fællesarbejdet hos en enkelt familie. Denne familie giver til gengæld maden. På quechua betyder Minka mad, og den fælles spisning er obligatorisk for minkaarbejdet. Man vil altid blive budt på et måltid mad. Igennem minkainstitutionen har man mulighed for at låne arbejdskraft, til at bede andre om en tjeneste, mod betaling af et måltid mad.

Mita eller faena, som det også kaldes på spansk, er obligatorisk deltagelse i offentligt arbejde. Hver familie har pligt til at stille sig til rådighed et bestemt antal dage om året, for at udføre fællesarbejde for hele ayllu. Det kan være veje som bliver repareret, broer, skolebygninger o.l. Aini-systemet er et reciprokt udvekslingssystem, hvor man låner af hinanden. Det kan være alt fra fødevarer til arbejdshjælp. Senere betaler man tilbage i nøjagtig samme mønt. Arbejder man f.eks. for en bonde på en kartoffelmark, opvejes forholdet af de kartofler, man får, når bonden høster. I det øjeblik en person hjælper en anden, står den første i afhængighedsforhold til giveren, indtil forholdet er ophævet ved at betale pantet tilbage. Det er en vekselvirkning, hvor giverens og modtagerens status, svinger. Ainien kan tolkes som starten på social ubalance, men forholdet giver samtidig en mulighed for at yde igen.

Ved rejsningen af en ny skolebygning, som regeringen havde givet nabolandsbyen, forærede bønderne således regeringsrepræsentanterne en vædder, så var forholdet ophævet. Ainiforholdet sætter bønderne i stand til at låne midler til større udgifter, f.eks. i forbindelse med helbredelsesritualer. Da der ikke eksisterer faste regler for tilbagelevering, er systemet en stor hjælp for familierne i særlig belastede situationer. Gennem disse kollektive institutioner hjælper indianerne hinanden. Dette gensidighedsprincip er samfundets aksel.

Selvom quechua- og aymara-indianerne tilsammen udgør den største befolkningsgruppe, har de politisk ringe indflydelse i samfundet. Regeringsmagten ligger i hænderne på en lille hvid overklasse. Den politiske magt er baseret på et hierarkisk sæt af tætte nedarvede sociale relationer, hvorigennem der skabes adgang til både økonomiske og politiske ressourcer. Bønderne står uden for dette system af hierarkiske relationer, og opfatter det som et fænomen, de ingen indflydelse har på. Deres samfundsstruktur adskiller sig fra den herskende classes, hvilket betyder at bønderne er isolerede både politisk og økonomisk, da de generelt er overset, når det gælder om at få del i de sociale goder. Bønderne er derfor nødt til at sikre sig økonomisk igennem et sindrigt netværk af personlige relationer på alle niveauer. De rette forbindelser sikrer adgang både til en højere social position og til en økonomisk forsikring. Adgangen til ressourcerne i samfundet, herunder også sundhedssektoren, bygger på politiske og økonomiske strukturelle forbindelser. Dette skaber en skæv fordeling af samfundets få goder, og bønderne er derfor som led i en overlevelsestrategi, tvunget til at indgå sociale alliancer, for at sikre sig på længere sigt.

En aymara- eller quechua-bonde kan kun skaffe sig økonomiske fordele eller adgang til magtens domæne igennem et af samfundets ressourcegivende institutioner så som

compadrazgo- eller cacera-systemet. Derfor indgår man flere sociale alliancer ad gangen. For de højlandsbønder, som integrerer sig i bykulturen, er betydningen af flere systemer ekstra vigtige. De eneste muligheder disse bønder har for at klare sig i storbyen, er, at indgå alliancer med compadrazgosystemer med personer i de højere samfundslag. Compadrazgo-systemet er oprindeligt spansk. Det blev grundlagt i middelalderen, med udspring i den katolske tro. Indianerne i Sydamerika var tvunget til at videreføre dette system, da befolkningen i løbet af det første kvarte århundrede af erobningsfasen, blev drastisk reduceret - over 8 millioner døde. De overlevende måtte indgå rituelle slægskabsalliancer for at klare sig.

Igennem gudfaderinstitutionen sikrede bønderne sig socialt, åndeligt og økonomisk, da der ved barnedåben indgås rituelle slægtskabsrelationer imellem det nyfødte barn og gudforældrene, samt et imellem barnets forældre og gudforældrene. De udvalgte padrinos (gudforældre) forpligter sig til at hjælpe deres ahijado (gudbarn) økonomisk under opvæksten og varetage barnets opdragelse i tilfælde af at forældrene bortfalder. Det er derfor vigtigt at etablere et compadrazgo-forhold til potentielle gode padrinos, økonomisk velstillede personer og derved sikre sit barn de bedste vækstbetingelser og rette sociale relationer fra starten. Samtidig indgås der et rituel slægtskab imellem barnets forældre og barnets gudforældre.

Igennem compadrazco-systemet indgår de to compadres i et livslangt gensidigt udvekslingsforhold, som vedvarer, selv om gudbarnet dør. Personen opnår en ny status ved at blive enten madrina eller padrino. Der er således både tale om en overgangsrite for barnet, der døbes, og for gudforældrene, som bliver optaget i forældrenes slægtskabskategori. Efter at forholdet er indgået tiltaler man symbolsk hinanden med den høflige betegnelse compadre/comadre. Til gengæld - for gudforældrenes ydelser - opnår de en ærefuld position i slægten, og de har krav på at blive behandlet bedre end andre tilstedeværende ved enhver lejlighed.

Compadrazgo-systemet kan indgås på flere niveauer (med forskellig betydning) alt efter ens sociale tilhørsforhold. Markedskvinderne indgår for eksempel ofte alliancer med hinanden, for at styrke deres venskab. Compadrazgo-relationerne udvider altså personens netværk og indflydelse i samfundet, og de etableres strategisk og plejes varsomt. De er meget ofte det eneste bånd en bonde kan trække på i byerne, enten i tilfælde af videreuddannelse i hovedstaden, eller i tilfælde af lægebehandling på de større hospitaler i byerne. Indianerne har yderligere udvidet systemet til at sponsorere hinandens fester. De vælger gudfædre til kager, bryllupsringe, indvielsesfester m.m. På den måde har alle en chance for at klare sig, selvom de ikke er økonomisk velstillede.

RELIGION

*I missionskirken
bræger omvendte indianere
svenske salmer
på spansk til en hangud
i fjerne himle.
Udenfor ved de bedre: moder vor,
siger de, du som er i jorden.
(Malinowski)*

Universet består af to halvdele, som holdes op imod hinanden, sol/måne, mand/kvinde, dag og nat. Denne dobbelthed går igen i opfattelsen af det gode og det onde, da alt og alle indeholder begge kræfter. Verden er bygget over en balanceret dualisme, hvor ethvert individ eller begreb berettiger og forklarer den andens eksistens.

De traditionelle aymaraskamfund hviler på en religiøs grundholdning, der har sit udspring i indianernes verdensbillede, og som gennemvæver lokalsamfundene. Indianernes kosmiske univers er krævende og befolket af potentielle, farlige kræfter. Hele universet opfattes som en stor levende organisme, hvor Pachamama og mennesket gensidigt sikrer hinandens kontinuitet. Bønderne opdyrker jorden, føder guderne og skænker det kosmiske univers frugtbarhed. De guddommelige kræfter sikrer til gengæld menneskets reproduktion. Guderne har menneskelige træk, ånderne og Pachamama tørster, drikker og spiser ligesom mennesket selv, - derfor ofrer man til dem. Hver gang man åbner et møde, indvier et nyt hus, køber en større ting, fester sammen eller arbejder i marken ofrer man altid først et par dråber alkohol til Pachamama.

I indianernes verdensbillede er intet tilfældigt. Selv atmosfæriske forhold som dårligt vejr, har en årsag, der skal søges blandt menneskene. Klimatiske svingninger, sne, regn, hagl, lyn skyldes en menneskelig brist (en overtrædelse), som har forstyrret balancen mellem kosmos og mennesket. Er høsten slået fejl et år eller ødelægger et haglvejr afgrøderne, er det en menneskelig synd, som er årsagen hertil. Hele samfundsstrukturen hviler på et harmonisk ligevægtsforhold, såvel på et individuelt plan som samfundet og individet imellem. Det er vigtigt at ære de overnaturlige kræfter i det daglige, for at forhindre at de slipper deres hævngherrige kræfter løs. Dette harmonibegreb, hvor alt og alle er indeholdt i en fuldstændig livsproces, brydes ved konflikter på det ydre eller indre plan. For at opretholde samfundets orden må konflikterne derfor forhindres igennem et forebyggende arbejde.

Det kosmiske univers er til stede overalt i det geografiske område, og aymarabønderne befinder sig i et brændpunkt for de sakrale kræfter, da de lever i verdens midtpunkt og er ofre for åndernes evige kampe. Gennem de religiøse ritualer, tilkalder man ånderne, og tilbyder dem et symbolsk måltid mad i form af en offerpakke og et forsoningsritual, som tak for den beskyttelse, de har ydet. Glemmer man dette, synder man imod et af samfundets gyldne regler, og ligevægten i den

kosmologiske eller fysiske verden forstyrres. Et forsoningsritual kan vare en hel dag, og det er en stor social begivenhed, hvor alle medlemmer af fællesskabet deltager. De rituelle handlinger under offerprocessen udføres af landsbyens traditionelle helbredere, og de sikrer frugtbarhed og velfærd for alle. Hvis man ikke deltager i det fælles forsoningsritual udgør det en trussel for resten af bondesamfundet.

Der er tale om agrarritualer, som udføres både kollektivt og individuelt. Selve agrarcyklussen kan deles op i tre store epoker: den tørre tid, fra omkring juni/juli til august måned, hvor man tilsår jorden og udfører små individuelle offerhandlinger til pachamama, for at bede om en god høst. Regntiden, fra omkring august til januar, hvor afgrøderne vokser, og man ofrer individuelt eller kollektivt til tordenguden og pachamama. Man beder om beskyttelse af afgrøderne. Endelig er der den kolde tid, omkring februar til april/maj, hvor høsten skal i hus, og der udføres et stort kollektivt offerritual som tak for dette års høst.

Metaforisk udtrykkes august måned som det tidspunkt, hvor bjerggænderne er mest sultne. De har munden åben i hele august og den skal fyldes godt op. Derfor er ritualerne overdådige i august måned. Der bliver samlet ind til offerhandlingen og alle bidrager med ingredienser. Cigaretter, cocablade og alkohol. Embedsmændene kommer med de store offergaver som f.eks. får. Ritualer er en bekræftelse af det fælles kosmologiske grundlag, men bøndernes forskellige status udtrykkes gennem samme. Offerpakkens vigtigste ingredienser er det dulce misa, alkohol og maden, som bønderne kalder for deres carino (kærlighed eller omsorg). Hvis man er på besøg hos hinanden og endnu ikke er blevet budt noget af værten, siger man gerne "der er ingen carino på dette sted". Ved at ofre mad og drikke til pachamama viser bønderne deres kærlighed til gudinden.

Ritualerne finder ofte sted i overensstemmelse med agrarcyklusen eller på de katolske helligdage som påske, pinse, karneval, allehelgensdag m.m. Ritualernes motiver er varierede, men gennemgående foretages de for at udveksle et rituelt måltid mad til gengæld for afgrøderne. Dette gøres for at sikre sig en god høst i fremtiden eller for at sone en overtrædelse af samfundets spilleregler. Ved siden af disse præventive aktiviteter, foretager bønderne sig mange andre handlinger, som er knyttet til den daglige samfundskontrol.

Eftersom hele samfundsstrukturen er baseret på kollektiv deltagelse, må der nødvendigvis ske en stærk social kontrol, hvor ethvert forsøg på afvigelse eller adskillelse fra normen og resten af samfundet, sker på bekostning af de andre. Samfundsnormen bygger derfor på en høj moral, hvor ærlighed og arbejdsomhed er dyder som sættes højt. Det traditionelle aymara moralkodeks kommer klart til udtryk i tre forbud: du må ikke stjæle, lyve, eller være doven. Essensen af denne verdensopfattelse bliver, at jorden kun gror, når verden hviler i sig selv. Som menneske må man respektere alt liv og garantere livets fortsatte beståen, ved at give noget igen for sit jordiske udkomme. Det er derfor i alles interesse, at der foregår en skarp social kontrol blandt aymarabønderne.

Den kristne mission - både den katolske og protestantiske – har, igennem mange hundrede år, forsøgt at omvende de oprindelige folk i Sydamerika, til den kristne tro, ud fra missionens oprindelige definition. De historiske omstændigheder ved missionærarbejdet, samt især den katolske kirkes brutale omvendelsesforsøg og de mange nye evangeliske sekter, som vinder frem i Latinamerika, har medført en religiøs mangfoldighed. På trods af dette brogede spirituelle udbud, var og er missionen kulturbestemt og baseret på missionærernes egne kulturmønstre. Den kristne religion er en del af den vestlige verdens verdensopfattelse, og vores kultur og samfundsmodeller ligger langt væk fra de oprindelige folkeslags. Den katolske tro er i dag statsreligion i hele Sydamerika og de mange etniske grupper har gradvis tilegnet sig de katolske elementer, og integreret dem i deres eget verdensbillede og traditionelle religion. Derved har de oprindelige folk både forsøgt at skabe kontrol over de kristne udtryksformer, og samtidig er mange etniske grupper, medlemmer af den katolske eller evangeliske kirke.

I samlingen indgår der en gudfigur ved navn Ekeko (Bol.A 189). Det er en præcolumbiansk frugtbarhedsgud fra aymara-indianerne i Peru og Bolivia. Navnet Ecaco stammer fra det gamle inkarige og betyder fremgang og velstand. Figuren bliver omtalt første gang af en italiensk jesuittermunk i 1602, i forbindelse med en optegnelse over aymaraindianernes sprog.¹

”Ecaco, I. Thunnupa. Nombre de uno de quien los indios antiguos cuentan muchas fábulas y muchos aún en estos tiempos las tienen por verdaderas y así sería bien procurar deshacer esta persuasión que tienen, por embuste del demonio”.

”Ecaco-guden. Et navn som de gamle indianere fortæller mange fabler om, og som de stadig tror på, det ville være godt at forsøge at bortviske denne besættelse som de har, en løgn i skikkelse af djævlén”

Den katolske kirke forbød Ekeko-guden, da kirken opfattede det som hedenskab og djævledyrkelse som førte til indianernes fordærvelse. Alligevel fastholdt indianerne de gamle skikke.

Ekeko bliver fremstillet som en storsmilende, tykmavet lille mand med sort overskæg og tophue, men dusinvis af varer som hænger omkring halsen. Figuren er af keramik og ca. 20 cm høj, den symboliserer det man ønsker sig. De ældste frugtbarhedsfigurer, som arkæologerne har fundet, er af sten og med indianske ansigtstræk, men efter spaniernes kolonisering af Bolivia blev figuren fremstillet som en hvid mand, fordi indianerne oplevede spanierne som meget magtfulde og rige.

Hvert år den 24 januar fejrer indianere Ekeko-guden med et stort marked, der varer 2-3 uger, her kan man købe alt det man ønsker sig i løbet af året i miniature, fra madvarer, ny bil, tandpasta, toiletpapir, USD, pc'er, mobiltelefon visa til Europa og USA eller skilsmissepapirer. Ønskevarerne vidner tit om det som indianerne mangler

¹ Ludovico Bertonio (1557-1625): [Vocabulario de la lengua aymara](#). [Juli-Chucuito](#) (Perú): Impr. en la Compañía de Jesús por Francisco del Canto, 1612.)

for at kunne leve godt. Husmoderen vil gerne have nye gryder og madvarer nok til at kunne brødføde sine børn. Studenten ønsker sig en flybillet, et kreditkort og et visum til USA. Bonden ønsker sig nye sandaler eller en bil osv. Udbuddet af varer følger med tiden, nu kan man købe bærbare computere i miniature f.eks.

Efter man har købt den vare man ønsker sig, går man til spåmændene der velsigner købet og ofrer til Ekeko-guden. Alle indianere har en Ekeko-figur stående derhjemme i dag (2016), hver den 24 i måneden skal man huske at give guden noget at drikke og en cigaret at ryge, man skal ære guden ellers har man ikke en chance for at ønsket går i opfyldelse. Se evt. klippet her fra YouTube:

<https://www.youtube.com/watch?v=4eIBKpgnkfQ>

Evo Morales, Bolivias præsident har skabt en ny politisk kontekst med strukturelle ændringer, og gennemført en række love, der bygger på paradigmet "vivir bien", det gode liv som sætter rammen for et interkulturelt værdisæt og en anden politisk og social orden. Den nye udviklingsvision bygger på de oprindelige folks værdier, herunder Ekeko-kulten. Fra at have være bandlyst af den katolske kirke som hedenskab dyrkes Ekeko-guden i dag også i præsidentpaladset, i La Paz, som symbol på fremgang og velstand.



Litteraturhenvisninger

Du kan finde stof til eftertanke i faglitterære materialer, musik og film. Vi forslår her en række udvalgte emner, som du kan gå videre med.

Bøger om høj- og lavindianere

Inkaens sange er den rene poesi. Digtene er den sidste inkas sange til livet, kærligheden og universet. Gennem digtene lever man sig ind i indianernes sjæl og fornemmer stemningen fra tidernes morgen, før spanierne opdagede Amerika. Sangene er en del af Andes indianernes kultur og er overleveret mundtligt fra generation til generation. Gendigtet af Erik Voigt til dansk og udgivet på Husets forlag, Århus.

"Erobringens fortællinger" indianske myter gendigtet af Lisbeth Overgaard. Udkommet på Hans Reitzels forlag.

"Bolivia, kuppet og indianerne" en indføring i indianernes historie og aktuelle situation i 80'erne. Skrevet af Kristian Paludan. Udgivet af Folkekirkens Nødhjælp.

"Wairas første rejse". En børnebog om indianere på højsletten i gamle dage. Fyldt med tegninger af forfatteren Eusebio Topooco, der selv er aymaraindianer. Udgivet på Hjulet.

"Inkarigetets samfund" om den gamle inkakulturs levevis, politisk opbygning, ekspansion o.s.v. Skrevet af Lars Bjørneboe. Udgivet af Gyldendal.

"Vævninger fra det gamle Peru" om vævekunsten hos indianerne. Skrevet af Helen Engelstad. Udgivet af Nationalmuseet.

"Instrumenternes myter" en lille samling om musikkens opståen i Andesbjergene. Skrevet af Regulo Villarreal Dolores. Udgivet af Los Andes Arte Caminante, Bagsværd.

"Kroppen og kulturen". Speciale om aymaraindianernes kropsteorier. Af Mette Bech Hansen, år 1992, Institut for Etnografi, Moesgård.

"Pachamama" speciale om aymaraindianernes sundhedssystem og behandlingsmetoder. Af Annie Oehlerich de Zurita, år 1995, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

Af artikler om indianerne i Bolivia kan nævnes:

"Spør af tro" artikel om aymaraindianernes trosforhold. Findes i Operation Dagsværks undervisningsmappe fra 1994.

"Symbolsk magt i højlande" artikel om klædedragtens betydning for quechuaindianernes identitet. Indgår i Jordens Folk nr. 2/1993.

Af andre bøger om indianere i Sydamerika kan anbefales:

"Popol Vuh" er Quiche-indianernes intakte folkebog. Den blev nedskrevet i 1550 af en ukendt Quiche-indianer og hemmeligholdt, indtil en spansk munk i begyndelsen af 1700-tallet stødte på den. Beretningen handler om indianernes liv, myter og skabelsesberetning. Udgivet på forlaget Rhodos og gendigtet af Ib Michael.

"Jeg hedder Rigoberta et liv og en stemme fra Guatemala", af Elisabeth Burgos. Rigoberta Menchu modtog Nobels fredspris i 1992 for sin utrættelige kamp for mayaindianerne. Dette er den autentiske fortælling om hendes liv og kamp.

"De dybe floder", er en roman skrevet af en højlandsindianer fra Peru, Jose Maria Arguedas. Han beskriver den indianske kultur, som spansk kultur og han beskriver, hvordan de brutalt kommer i kontakt med hinanden. Bogen giver et indtryk af livet i højlandet med et væld af detaljer fra dagliglivet. Forlaget Centrum.

"Rejsen til det grønne firben" af Ib Michael, er en roman om lavlandsindianernes politiske forfølgelse. Det er en dokumentarisk beretning om, en rejse til de mange truede folk i junglen, en rejse som skabte kontakt og koordinerede alle lemmerne i "firbenet". Samlerens forlag.

Postkort fra den ny verden:" Latinamerika 500 år efter Columbus" af Dorrit Saietz og Michael Mogensen. En bog på tværs af det latinamerikanske kontinent via samtaler og interviews med indianske politikere, cocadyrkere, godsejere m.fl. Mellempøkeligt Samvirke.

"Fortælleren" af Mario Vargas Llosa. En medrivende roman om Amazon indianerne i Peru.

"Shabono" En roman om en pige, der rejste ud for en kort bemærkning, men slog sig ned hos lavlandsindianerne.

"Atlas over indfødte folk" af Julian Burger